

Vogelen in de Baltische staten

Jelle van Dijk

Vogeltrek heeft iets fascinerends. Als je er eenmaal door gegrepen bent, laat het je niet meer los. Sommige plaatsen hebben iets speciaals. Voor roofvogels moet je in het najaar naar Falsterbo in Zuid-Zweden gaan en Cap Gris Nez in Noord-Frankrijk is een goede plek voor zeevogels. Voor de trek van IJseenden is de kust van de Baltische staten de aangewezen plek. Reisverslagen op het internet maken duidelijk dat hier in het voorjaar per dag soms duizenden IJseenden passeren. Behalve van informatie van het internet werd dankbaar gebruik gemaakt van het boek *Birding in Eastern Europe* (Gorman 2006). Hierin zijn 66 pagina's aan de Baltische staten gewijd. Verder was natuurlijk het artikel van Johan Passchier & Dick van der Niet (Strandloper, dec. 2007) zeer welkom.

Hieronder wordt geen uitvoerig reisverslag van dag tot dag gegeven. Wie daarin geïnteresseerd is, kan desgewenst een rapport van ruim 30 pagina's per e-mail toegestuurd krijgen. In deze bijdrage worden alleen enkele dagen beschreven die grote indruk maakten.

25 april Nemunas Delta

Gistermiddag zijn we met de boot vanuit Kiel in Klaipeda (Litouwen) aangekomen. We hebben de tent opgezet op een kleine camping bij Ventė, dichtbij de Kurische Haf. Vannacht vroor het licht, maar gelukkig warmt het snel op. Ons eerste doel is het vuurtorentje van Ventainė. Hier staan grote vanginstallaties (Helgolandtrappen) waarmee in het najaar duizenden zangvogels gevangen en daarna geringd worden. Nu zijn de netten ingehaald en is er in het vogeltrekstation niets te beleven. We noteren hier Noordse Nachtegaal, Braamsluiper en Kleine Bonte Specht.

Hierna rijden we naar Rusnė, gelegen aan de monding van de Nemunas, vroeger de Memel geheten. Onderweg stoppen we bij een uitgestrekt zeggenveld dat gedeeltelijk onder water staat. Overal zijn baltsende Watersnippen te zien en te horen. Boven de bosrand zweeft een Zeearend. Dit moet een van de plekken in Litouwen zijn waar nog Waterrietzangers zitten. Maar voor die soort zijn we hier nu te vroeg.

Bij Rusnė staat veel land onder water. Duizenden Kolganzen en honderden Brandganzen zijn hier op af gekomen. Ook zwemmen er tientallen Slobeenden, Smienten, Pijlstaarten, Wintertalingen en Zomertalingen. Kievit, Grutto en Tureluur laten zich op veel plaatsen horen. Boven een groot

rietveld baltsen twee Bruine Kiekendieven en even later vliegen hier zes Grote Zilverreigers op.

Aan de overzijde van de Nemunas staat een hoge uitkijktoren. Die staat op Russisch grondgebied: de enclave Kaliningrad. Op een zandbank in de rivier loopt zowaar een Kluut. Opeens zien we twee grote roofvogels boven de bosrand aan de overzijde. Een blik door de telescoop maakt duidelijk dat het om twee Bastaardarenden gaat. Helaas zweven de vogels steeds verder weg. In dit gebied broeden meerdere paren van deze zeldzame arend. De weg door een groot bos dat aan de rivier grenst is afgesloten. Zou dat zijn vanwege een arendshorst zoals dat in het oosten van Duitsland nu nog het geval kan zijn? Via een omweg bereiken we bij Sausgalviai de zuidzijde van het bos. Ook hier is een riviertje buiten zijn oevers getreden. Behalve veel eenden en ganzen lopen hier ook Kemphanen, Groenpootruiters en Bonte Strandlopers. Boven de bosrand zweven drie Zeearenden en een Schreeuwend. In het natte grasland lopen Gele Kwikstaarten en Graspiepers. Na een bezoek aan Silutė voor geld en boodschappen, rijden we via een lange 'dustroad' terug naar de camping.

30 april Kaap Kolka

Kaap Kolka (Kolkarags in het Lets) is de noordelijkste punt van een breed schiereiland ten westen van Riga. Vrijwel alle Britse vogelreizen doen dit punt in het voorjaar aan. Via het internet hebben wij guesthouse Usi in het plaatsje Kolka gevonden. Hier treffen wij David Wooldridge, een Engelsman die al voor de tiende maal Letland bezoekt en nu de gehele maand april in Kolka verblijft.

baltsende IJseenden bij kaap Ovisi (Letland)

Vandaag begint de dag met twee uurtjes zee trek. De IJseenden zijn aardig actief. Bijna 1500 ex.

worden genoteerd. Langs de gehele Oostzeekust van Letland ligt als het ware een strook met vele tienduizenden IJseenden. In de vroege morgen verplaatst zich dit met horten en stoten in noordelijke richting en schuift als het ware een eindje op. De gehele dag zijn baltsende groepjes te zien waarbij meerdere mannetjes een vrouwtje proberen te imponeren. Behalve deze soort worden ook tientallen Zwarte en Grote Zee-eenden geteld. Visdieven en Dwergmeeuwen passeren in lage aantallen. Dat is ook het geval met Roodkeel- en Parelduikers. Behalve zeevogels worden ook enkele Sperwers, een Kraanvogel en groepen zangvogels met Vink en Sijs genoteerd.

Na het ontbijt gaan Coby en ik terug naar Kaap Kolka. We zoeken een plekje iets ten westen van de eigenlijke kaap. Hier is een open plek in het bos gekapt waardoor je veel beter dan op de eigenlijke kaap de overtrekkende roofvogels kunt tellen. Van 9-11u noteren we 15 Ruigpootbuiszeters, 4 Bruine Kiekendieven, 1 Grauwe Kiekendief, 1 Visarend, 1 Slechtvalk en 74 Sperwers. Bovendien vliegen er constant groepen zangvogels over: Vink, Sijs, Houtduif, Grote Lijster, Zanglijster, Kramsvogel en Pestvogel. De laatste soort hebben we de vorige avond ook al bij ons guesthouse gezien. Als we weggaan zien we dat de plaatselijke vissers hun netten inhalen. Tussen de vele Zilvermeeuwen ontdekken we acht vogels met gele poten.

Met koffie en proviand in de auto rijden we het binnenland in. David heeft ons aangeraden naar het kerkhof van Vidale te gaan omdat hij daar wel eens Middelste Bonte Spechten ziet. Het blijkt een keurig onderhouden kerkhof te zijn met veel bankjes waar je de vergankelijkheid op je kunt laten inwerken. We zien wel Fluiters en Grote Bonte Spechten, maar geen Middelste. Rond het kerkhof is de bodem begroeid met Bosanemoon, Gele anemoon en Leverbloempje. Hier en daar staat ook Schubwortel.

In een zandgroeve voorbij Vidale lopen Kieviten en Kleine Plevieren. Ook een paartje Holenduiven heeft deze plek gevonden. Even later steekt een Patrijs de weg over en zien we op een akker een twintigtal Kraanvogels. De weg door het bos brengt ons bij de vuurtoren van Slitere, zo'n 15 km van de kustlijn.

De toren staat aan de rand van een plateau. Deze rand vormde in de prehistorie de kustlijn, maar is door de stijging van het land nu tot een richel van zo'n 25 m hoog geworden. Helaas in de toren zo vroeg in het seizoen nog niet geopend en ook het natuurreservaat langs de steile helling mag niet betreden worden. Toch keren we voldaan huiswaarts omdat twee Zwarte Ooievaars een

mooie vliegshow geven. Ook hier vliegen groepjes Pestvogels rond.

5 mei Baai van Matsalu

Gistermiddag zijn wij na een lange autorit vanuit Riga op de camping van Voose in het westen van Estland aangekomen. Op de camping troffen we helemaal niemand aan, maar er was stromend water en een keurige 'plumpsklo'. In de vroege morgen zijn we gewekt door Koekoek, Wielewaal en Zwarte Specht. Nu staan we op een weggetje in het Tuhu Soo, een hoogveengebied niet ver van de camping. Het eerste geluid dat we horen is het typische baltsgeluid van Korhoenders. Even later zien we een prachtige haan in een boomtop zitten. Vanuit de boomtoppen alarmeren ook Grutto's en Tureluurs. Helaas zien en horen we geen Goudplevieren. Dat was ook al niet gelukt bij een wandeling over een lang 'duckboard' in een hoogveengebied in Letland.

hoogveengebied bij Kemari (Letland)

Na een ritje van 20 minuten staan we bij het vuurtorentje van Virtsu. Dit gehucht staat overal langs de hoofdwegen met grote letters aangegeven omdat van hier de veerboot naar het bekende vakantie eiland Saarema vertrekt.

Op een stukje stenig strand staan prachtige rozetten van de Zeekool en verderop grazen honderden Brandganzen in het zilte grasland. De vogeltrek door de zeestraat valt wat tegen. Tussen 9 en 10 uur zien we groepjes Dwergmeeuwen, Visdieven en Noordse Sterns langs komen. Op enige afstand passeren hoog vliegende groepjes Parelduikers en laag vliegende Roodkeelduikers.

Na ons geïnformeerd te hebben over de vaartijden van de boot naar Saarema gaan we naar het natuurreservaat Puthulaid, dichtbij Virtsu gelegen.

Dit kleine schiereiland is begroeid met een prachtig oud loofbos.

De bosbodem is geheel bedekt met Echte sleutelbloem, Daslook, Vingerhelmbloem, Gele anemoon, Bosanemoon, Voorjaarslathyrus, Leverbloempje, Bosviooltje en Zandviooltje. Zangvogels zijn hier helaas weinig te vinden.

Echte sleutelbloemen bij Virtsu (Estland)

Via enkele grintwegen bereiken we na een half uurtje de baai van Matsalu, het belangrijkste watervogelgebied van Estland. De omgeving doet ons aan het Zweedse eiland Öland denken. Ook hier strandweiden met grote stenen en jeneverbesbosjes. In het diepere water van de baai zwemmen honderden Toppers en tientallen Middelste Zaagbekken. In de graslanden lopen Kieviten, Veldleeuweriken, Gele Kwikstaarten en Graspiepers. Hier en daar bloeit al de Melige sleutelbloem. Na het gehucht Matsalu komen we bij de vogeltoren van Keemu. Dit is een hoge, ijzeren stellage met bovenin een kamertje met ramen, waardoor je lekker uit de wind kunt zitten. Na het einde van de Sovjet-periode zijn de meeste wachttorens langs de kust gepromoveerd tot vogeltoren.

Rond de baai van Matsalu staan er acht! De toren van Keemu biedt een prachtig uitzicht over het vogelrijkste deel van de baai. In de kustweiden lopen duizenden Brandganzen en enkele honderden Toendrarietganzen en Kolganzen.

Hierbij worden ook drie Kleine Rietganzen ontdekt. Tussen de tientallen Wilde Zwanen blijken nog drie Kleine Zwanen te zitten. Voor veel ganzen en zwanen die in ons land overwinteren vormt Estland een belangrijk tussenstation op de heen- en terugreis. Ook Smienten, Krakeenden en Pijlstaarten zijn hier talrijk. In het diepere water zwemt een groepje Nonnetjes in gezelschap van een Zwarte Zeekoet. Hier vliegen ook Visdieven, Noordse Sterns en enkele Dwergsterns. Boven de bosrand zwoegt een Zeearend tegen de harde wind in. Even later zien we daar ook twee Schreeuwarenden verschijnen.

Als we terug zijn op de camping verschijnt er eindelijk iemand die poolshoogte komt nemen. We kunnen in het huis een warme douche nemen en betalen voor twee nachten slechts 100 Estse kronen (€6,50), veruit het laagste bedrag tijdens deze reis.

'Sovjet' vogeltoren bij Matsalu (Estland)

10 mei Poosaspea

In de vroege ochtend staan we op de NW-punt van Estland: Poosaspea. Voor de vogelaars is hier een mooi huisje neergezet, waar zelfs een kachel kan worden aangemaakt. We hebben vandaag gezelschap van een groepje Finnen, waarvan Jan Nordblad bereid is tot een praatje. Hij heeft een club opgericht van Finnen die in Estland vogelen. Een overvliegende Frater ontgaat ons, maar even later zijn we getuige van een Kuifleeuwerik die op

de kaap neerstrijkt. Grote opwinding bij de Finnen want het gaat hier om een zeldzame soort!

Bij deze telpost passeren veel duikers. Gistermorgen telde ik in drie uur 104 Roodkeelduikers en 174 Parelduikers. Vanmorgen is het resultaat 340 Roodkeelduikers en 116 Parelduikers. Opvallend is dat de meeste Parelduikers hoog (boven 50 meter) en de meeste Roodkeelduikers laag (onder 10 meter) vliegen. IJsenden zijn er ook volop vanmorgen. Bijna 2000 passeren er in twee uur tellen.

vogeltrekpunt Poosaspea (Estland)

Ook Zwarte Zee-eenden en Grote Zee-eenden zijn talrijk. Het loont om af en toe te kijken wat er achter je rug passeert. Zo zien we een groepje Kraanvogels, een Ruigpootbuizerd, een Visarend, drie Boomvalken, twee Appelvinken en een groepje Pestvogels.

Na twee uur tellen rijden we richting Haapsalu. Ten noorden van deze plaats ligt een groot schiereiland met in het midden het dorpje Pürksi. Bij het gerestaureerde landhuis horen we een Draaihals roepen. Even later staan we op de vogeltoren bij het Sutlepa Meer. In het water zwemmen tientallen Kuif- en Tafeleenden en een paartje Roodhalsfuten. Boven de uitgestrekte rietvelden jagen ruim 300 Dwergmeeuwen en 1 Zwarte Stern op insecten. Continu laten Snor en Roerdomp zich horen. Dat ook hier een Zeearend rondvliegt verbaast ons niet. Een Bruine

Kiekendief jaagt een groep van ongeveer 60 Kemphanen op.

Na een bezoekje aan het informatiecentrum van het Haapsalu-reservaat rijden we door naar Haapsalu. Behalve de grote Middeleeuwse burchtrüine vallen hier de vele houten huizen in allerlei kleurtjes op. Bij de haven parkeren we even om het oostelijke deel van de baai van Haapsalu af te speuren. Hier blijken zo maar vier Zeearenden op de oever te rusten. Tegen zessen zijn we terug in ons bungalowtje in Roosta Village. Tijdens een ommetje in de schemering zien we nog enkele Kruisbekken en een Houtsnip.

16 mei omgeving Tartu

Gisteravond hebben we bij Käreveere prachtig Poelsnippen gezien. We stonden daar met twee Belgen en twee Fransen. Een bordje langs de weg wees precies de plek aan waar je moest zijn. Nu zijn we bij de 'polder' ten zuiden van Tartu: laaggelegen ruige graslanden met hier en daar een struikje. De eerste vogels die we goed in beeld krijgen zijn twee baltsende Citroenkwikstaarten. Ze hebben meer oog voor elkaar dan voor ons. In dit grasland zijn ook Noordse Kwikstaarten en Gele Kwikstaarten te zien. Groepjes Kemphanen en Bosruiters zoeken de natte plekken af. Andere leuke soorten zijn hier Grauwe Klauwier, Grote Karekiet, Roodmus en Buidelmees. Een groepje vogelaars blijft lang bij dezelfde plek staan. Hier blijkt een Buidelmees zijn nest gebouwd te hebben. Een mooie folder verleidt ons om naar het enorme Peipsi Meer langs de Russische grens te rijden. De route van 40 km kent alleen maar grintwegen. Aangekomen bij het meer blijkt dat het eigenlijke natuurgebied alleen na een lange wandeling te bereiken is. Vanwege de tijd keren we om. Onderweg noteren we drie Zomertortels.

In de avond gaan we naar de visvijvers van Illmatsalu, op slechts enkele km van ons hutje gelegen. Hier komen we weer de Fransen tegen die we ook al bij de Poelsnippen en de Buidelmees hadden gesproken. Zij hebben vandaag een Oeraluil in Alam Pedja gezien! De visvijvers vallen niet tegen: 11 Temmincks Strandlopers, 8 Bosruiters, 1 Zwarte Ruiters, 1 Groenpoot en 1 Poelruiter.

18 mei Lubans Meer

We kamperen hier bij het grootste meer van Letland. Camping Dimanti is uiterst primitief: geen water, geen stroom en alleen de bekende plumsklo als toilet. De dichtstbijzijnde boerderij ligt 13 km verder. Het nachtelijke geluid is indrukwekkend. In bijna elke struik zit wel een Noordse Nachtegaal en

de Kwartelkoningen houden het ook lang vol. In de vroege morgen trekken andere vogels de aandacht. In een appelboomje op het erf zingt een mooi uitgekleurde Roodmus. In een houtwal laat de Struikrietzanger zich zien en horen. Af en toe vliegt een Zeearend of een Visarend over en in een dode boom verderop verschijnt soms een Grauwe Klauwier of een Klapekster. Vanuit het moeras in de verte roepen de Kraanvogels. Een korte wandeling over de dijk van het meer is goed voor Zwarte Stern, Witwangstern en Witvleugelstern. In het ondiepe water staan 17 Grote Zilverreigers te vissen. Natuurlijk ontbreken Bruine Kiekendief en Zomertaling niet.

Een tochtje naar de overzijde van het meer brengt ons bij uitgebreide visvijvercomplexen. Boven een rietveld vliegen minutenlang drie Roerdompen achter elkaar aan. Zeearenden zijn herhaaldelijk te zien. In een groep van enkele honderden Knobbelswanen blijken ook ruim 50 Wilde Zwanen te zitten. Dwergmeeuwen en Zwarte Sterns worden ook boven de visvijvers opgemerkt. Op de terugweg kopen we nog wat drinkwater. Gelukkig zijn de winkeltjes hier ook op zondag open.

De terugreis voerde ons verder door het oosten van Litouwen waar we verbleven op de bijzondere camping van Wim Brauns in Rudiskas ten zuiden van Vilnius. Hierna besloten we door Polen terug naar huis te rijden.

In Polen verbleven we nog twee nachten in Camp Budy in het Biebzra gebied, waar we 14 jaar geleden ook al eens geweest waren. Met een groep Poolse studenten trokken we met lieslaarzen het moeras in om Waterrietzangers te karteren. Hierbij joegen we ook verscheidene Poelsnippen op. Precies op dezelfde plaats als 14 jaar geleden zagen we weer de Ortolaan. Witvleugelsterns waren met vele honderden aanwezig. Dichtbij Camp Budy werd eindelijk een Witrugspecht gevonden. Bij een camping in Midden-Polen werden tenslotte nog Groene Specht en Kleine Karekiet aan de soortenlijst toegevoegd.

De soortenlijst vermeldde na afloop precies 200 soorten. Hierbij waren twee soorten die ik nog niet eerder zag: Citroenkwikstaart en Struikrietzanger. Indrukwekkender dan deze nieuwe soorten vonden wij echter de trek van IJseenden, duikers en roofvogels langs de kust van de Oostzee. Natuurlijk combineerden wij deze vogelreis met bezoeken aan de hoofdsteden Vilnius, Riga en Tallinn. Hiervan maakte Tallinn de meeste indruk. Onze fietsen werden maar sporadisch gebruikt. In de steden moet je op de trottoirs fietsen. Alleen in Tallinn waren hier en daar fietsstroken. Fietspaden ontbreken geheel en op de buitenwegen wordt hard gereden en is men geen fietsers gewend. Bovendien is het fietsen op stoffige grintwegen beslist geen pretje.

(foto's: Coby van Dijk)

Weer Waterviolier in Noordwijk

Wim Kuijper

Hoewel de Waterviolier (*Hottonia palustris*) niet echt zeldzaam is in Nederland zien we deze plant toch niet zo vaak. Vroeger waren er wel meer vindplaatsen dan tegenwoordig en verspreid over het hele land, nu is de plant vooral in oostelijk Nederland te vinden. Waterviolier groeit in het water en vaak wijst zijn aanwezigheid op kwel en een goede waterkwaliteit. De planten kunnen goed tegen droogvallen.

In de Duin- en Bollenstreek is Waterviolier zeer zeldzaam. In de Flora van Noordwijk van 1978 word Waterviolier als "verdwenen" opgegeven. En in de Flora van de Duin- en

Bollenstreek van 1994 staat "In sloot op Klein-Leeuwenhorst". In de jaren daarna is deze soort niet meer gesignaleerd en kwam waarschijnlijk in ons hele onderzoeksgebied niet meer voor.

Dit voorjaar (2008) trof ik de Waterviolier aan in een slootje in het Haasveld in de zuidelijke Amsterdamse Waterleidingduinen.

Op de groeiplaats stonden enkele tientallen planten op enkele m². Tijdens bezoeken in mei en juni stonden er enkele exemplaren in bloei. Eind juni is het slootje drooggevallen, maar zoals gemeld kan de soort hier goed tegen. Er is een goede kans dat de Waterviolier zich hier blijvend gevestigd heeft en zich nog verder uitbreid in de komende jaren.